

SØRUM-SPEILET

NUMMER 2 - 2021 - 27. ÅRGANG

Fra «America» til Sørum
Lederskifte i Bingen Lenseminneforening
Lesebøker, en felles kulturarv
Blakerbær - ettertraktet og smakfull
Orrhanaleiken på Breimåsan
Historielagets nye logo

Nytt fra styret

Historielaget har fått alle bildene i «Nordli-utstillingen» som gave av Opplev Sørum og Fortidsminneforeningen. Dette bildet av Nordli Gård fra 1912 er blant bildene.
Foto: O. E. Wølner

Aktivitet på Nordli

Etter snart 1,5 år med korona og strenge restriksjoner sier det seg selv at aktiviteten også i historielaget har vært sterkt redusert. Det har ikke vært mulig å gjennomføre møter eller andre arrangementer.

Det har allikevel ikke vært helt stille. Aktiviteten har stort sett vært knyttet til gamlestua på Nordli, hvor historielaget har sitt faste tilholdssted. Mye er gjort der det siste året. Noe har vi skrevet om i tidligere nummer av bladet.

Denne gang kan vi ta med at alle vinduene i huset har fått gardiner og det gjør det ekstra hyggelig der. Gardinene er gamle, donert oss fra glade givere, og de har blitt riktig fine. Mye av æren for det går til Astrid Vilberg, som har sydd flere av gardinlengdene som nå pryder huset.

Perioden har også blitt brukt til å samle historielagets saker som har vært lagret andre steder.

Bl.a. er restopplag av historielagets bøker hentet til Nordli. Alle reolene som ble montert tidligere i vinter har nå fått godt med lys, så det skjer positive endringer med jevne mellomrom.

Sørum-Speilet

Den observante leser av bladet har kanskje lagt merke til at Sørum-Speilet de tre siste numrene er utvidet med 4 sider, fra tidligere 20 sider med stoff til nå 24 sider. I denne perioden, da vi ikke har kunnet arrangere fysiske møter av noe slag, har tanken vært å glede medlemmene med litt ekstra lesestoff. Vi vil prøve å fortsette med 24 sider så lenge vi har nok interessant stoff – og personer til å skrive – og håper medlemmene setter pris på det. Vi blir veldig glade når noen skriver til oss – eller har tips om hva de ønsker at vi skal skrive om.

Kontingent 2021

Giroblankett for innbetaling av kontingent for 2021 ble sendt ut sammen med forrige nummer av Sørum-Speilet. Det er noen etternølere som ennå ikke har betalt. Vi håper det bare er en forglemmelse og at dere vil være med oss videre. Dersom du har forlagt giroblanketten kan du få ny ved å henvende deg til leder Kåre A. Bøhler over tlf. 938 76 365. Regelen er at de som ikke har betalt kontingent innen vi sender ut neste nummer av Sørum-Speilet (altså nummer 3) blir strøket som medlem.

PÅMINNELSE rusletur 1:

Husk rusleturen tirsdag 8. juni kl. 18:00. Vi møtes ved Lindeberg stasjon og går Pilegrimsleden til Frogner.

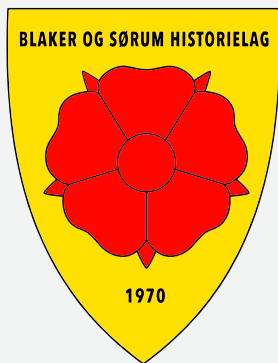
PÅMINNELSE rusletur 2:

Senere i sommer møtes vi den 24. august kl. 18:00. Da skal vi vandre langs Glomma fra Sørumsand, gjennom Vestby-skogen til lensebrakkka og tilbake. Oppmøte og parkering ved renseanlegget som ligger i krysset Vestbyveien-Rebakken.

Vi håper riktig mange møter opp.

PÅMINNELSE Slora Mølles dag:

Søndag 13. juni er det åpen dag på Slora Mølle mellom kl. 11-15. Alle er hjertelig velkomne!

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Helen Mørk – 958 62 613
Randi Fjørstad – 901 42 163

E-post:

sorumspeilet@gmail.com

Adresse

Aasgaardveien 230
1923 Sørum

Styreleder

Kåre A. Bøhler
E-post: alfrebo@online.no
Tlf. 938 76 365

Kontonummer: 1321.08.05189

Hjemmeside

www.blakerogsorumhistorielag.no

Korrektur

Lillian Mobæk

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

600 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk:

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

*Fra orrhaneleiken på Breimåsan.
Foto: Jørgen Kirsebom*

Bestefarhuset i Blaker. Foto: Jørgen Kirsebom

Velkommen til historielagets årsmøte

Dato: Onsdag 16. juni

Tid: Kl. 18:00

Sted: BesteFarHuset i Blaker, Fjukveien 328

Etter flere utsettelse pga. strenge smittevernregler kan styret nå endelig ønske historielagets medlemmer velkommen til årsmøte 2021.

Årsmøtet har blitt grundig annonsert tidligere. Bekjentgjøring og innkalling har stått i de to foregående numrene av Sørum-Speilet. Frist for innsendelse av forslag er senest to uker før årsmøtet.

Årsmøtets sakliste står i forrige nummer av Sørum-Speilet.

NB: Påmelding

Pga. servering trenger BesteFarHuset å vite hvor mange som kommer. Vi må derfor be om påmelding til leder Kåre Bøhler over tlf: 93 87 63 65 innen onsdag 9. juni.

(Hvis koronasituasjonen nok en gang skulle endre seg og gjøre det umulig å holde også dette møtet fysisk, vil styret arrangere møtet digitalt og bekjentgjøre det senere ved e-post /brev).

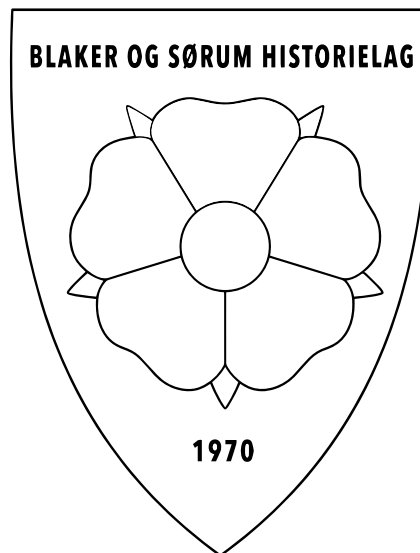
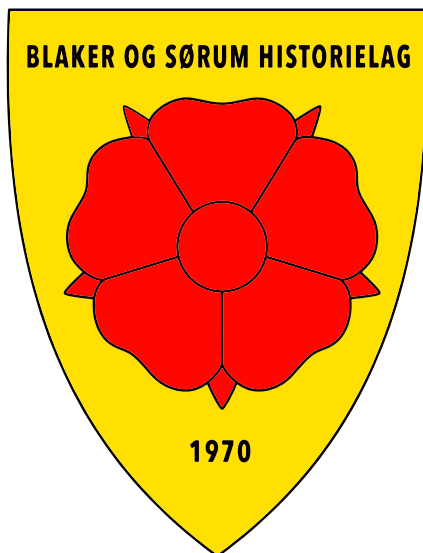
Årets 8. mai-markering

Tradisjonen tro har historielaget også i år markert frigjøringsdagen den 8. mai. Det ble lagt ned blomster ved alle de fire minnesmerkene over krigens falne, ved Sørum kirke, Blaker kirke, Blaker Skanse og Frogner kirke.

Les mer om dette på hjemmesiden vår! Der har Lillian Mobæk lagt ut omtale og bilder fra markeringen i 2021.

Innhold

Nytt fra styret	2	Lesebøker, en felles kulturarv	12
Årsmøte i historielaget	3	Lederbytte i Slora Mølles Venner	15
Historielagets nye logo	4	Blakerbær	16
Lederskifte i lenseminneforeningen	6	Skogfinneforeningen	19
Frogner skole 1950-51	8	Fra «America» til Sørum	20
Orrhanaleiken på Breimåsan	10	Jakten på fortiden	24

Historielagets nye logo

Av Randi Fjørstad

Blaker og Sørum Historielag har fått ny logo, en logo som hverken er ny eller ukjent for folk i Sørum, men forhåpentligvis kjent og kjær. Historielaget har brukt Sørums gamle kommunevåpen som utgangspunkt for sin nye logo. Logoen er i de kjente fargene rød og gul. I tillegg har vi laget en variant i sort/hvitt.

Da den nye storkommunen Lillestrøm valgte et helt nytt kommunevåpen, ble Sudrheimrosa/Sørumrosa ledig. Historielaget spurte derfor kommunen om å få overta rosa som motiv i ny logo til laget. Det var helt greit for kommunen, dersom designeren av det gamle kommunevåpenet ga sitt samtykke. Og det har han gjort. Sivilarkitekten Nils-Jacob Lugg, som vant logo-konkurransen i sin tid, ga i en erklæring datert 9. desember 2020 alle rettigheter til bruk, publisering m.v. av det gamle kommunevåpenet over til Blaker og Sørum Historielag.

Skjoldet med rosa er påført historielagets navn og stiftelsesår, og det er også laget en sort/hvitt variant til bruk der det er behov for det. Styret har godkjent den nye logoen.

En stor takk til Anders Henriksen som har hjulpet oss med å få til en god balanse mellom bilde og tekst, og laget filer til bruk.

Den gamle rosa

Den gamle rosa har en lang historie, helt tilbake til Sudrheims-ætten, som var en av Norges mest fremtredende og mektigste ætter i middelalderen. Ætten eide til tider landets største jordegods. Sudrheimsættens medlemmer brukte selv ikke navnet Sudrheim. Navnet er utledet av at ætten hadde stamsete på Sudrheim på Romerike, som senere ble til Sørum.

Den opprinnelige rosa var en mangedobbelt, femtagget rød rose på en bakgrunn av gull innfelt i våpenskjoldet til Havtore Jonsson fra Sudrheim (død ca. 1320). Havtore var kong Haakon V's kansler og merkesmann - og i tillegg hans svigersønn, gift med kongens datter Agnes.

En av Havtore Jonssons sønner, Jon Havtoresson, førte farens våpenskjold med den mangedobbelte rosa videre etter farens død. Jon Havtoresson hadde tre barn, hvorav sønnen Haakon Jonsson valgte å føre sin svenske mors Folkungløve videre i sitt skjold. Det ble Haakons søsken Ulv og Cecilia som førte den røde Havtore-rosa (som den ble kalt den gangen) videre. Etter hvert førte dette Havtore-rosa også over til to svenske ætter, hvorav den ene ætten, Roos af

Hjelmsäter, fortsatt har rosa i sitt våpenskjold.

Konkurransen

Det var etter initiativ fra Blaker og Sørum Historielag at kommunen i 1977 satte ned et utvalg til å utrede spørsmålet om eget kommunevåpen for Sørum. Frem til da hadde hverken Sørum eller Blaker hatt kommunevåpen. Da de to kommunene ble slått sammen i 1962 fortsatte de uten.

Utvalget arrangerte i 1979 en åpen konkurranse om våpenmotiv. Den gamle rosa fra middelalderen var utgangspunktet til Nils-Jacob Lugg da han designet vinnerutkastet til Sørum kommunes kommunevåpen. Vinnerutkastet ble av kommunen kåret i samråd med Riksarkivet og senere justert noe etter heraldiske retningslinjer.

Den 6. november 1980 ble kommunevåpenet vedtatt av kommunestyret, og den 26. juni 1981 ble det godkjent i statsråd. Det var høytidelig den gang. Fra 1. januar 2018 trådte imidlertid et nytt regelverk i kraft og «eksklusiv kompetanse til å vedta flagg og våpen» ble overført til kommunestyret og fylkestinget.

Etter 40 års tjeneste som kommunevåpen i Sørums kommune er rosa nå klar til å virke som ny logo for Blaker og Sørums Historielag. Og det kjennes bra - nesten som å få rosa hjem.

Hva skjer med Blaker og Sørums Historielags gamle logo?

Historielagets gamle logo har vært i bruk siden 1999, altså i 22 år. Logoen ble designet av Berit Leikhammer, tidligere leder av Bingen lenseminneforening i mange år.

Selv har lenseminneforeningen en fløterhake i sin logo. Det har vært et ønske i foreningen om å få overta logoen med

rierkaret, og det synes historielaget er veldig hyggelig.

Den 8. april 2020 ble det undertegnet en overdragelseserklæring hvor Blaker og Sørums Historielag v/leder Kåre A. Bøhler, sammen med Berit Leikhammer som designer, ga bruksretten til logoen med rierkaret over til Bingen lenseminneforening.

Lenseminneforeningens styre har vedtatt å ta logoen med rierkaret i bruk. Så nå har også rierkaret kommet hjem.

Kilder:

Norske kommunevåpen
Wikipedia

Blaker og Sørums historielags eldste logo, brukt frem til 1999. Vi er litt usikre på hvilket år det først ble tatt i bruk.

Blaker og Sørums historielags logo i perioden 1999-2021

Bingen Lenseminneforening sin logo fra 2011 fram til 30. mai 2021.

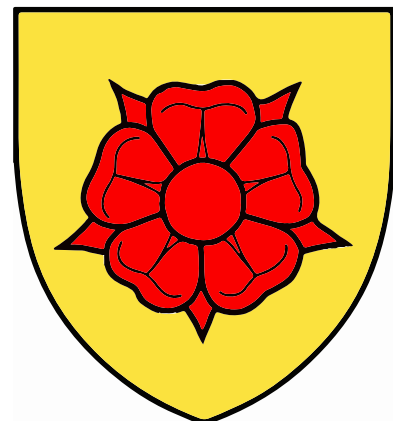
Fra 1. juni 2021 tas denne logoen i bruk av lenseminneforeningen.

Design: Berit Leikhammer.

Vektorisering(/oppsett): Kathrine Liabø (BLATT)

Seglet til Jon Havtoreson av Sudreimsætten bli omtalt som et av de fineste norske segl fra 1300-tallet. I nedre kant ser vi godt rosa slik den så ut en gang.

Våpenskjoldet til den svenske ætten «Roos af Hjelmsäter». Rosa ligner fortsatt på den doble, litt fylldige rosa slik den ble brukt av Jon Havtoreson.

Berit Leikhammer gir stafettpinnen videre til Birger Skare. Foto: R.Fjørstad

Lederskifte i Bingen Lenseminneforening

Av Randi Fjørstad

Å overta roret i Bingen lenseminneforening etter Berit Leikhammer må være som «å hoppe etter Wirkola» - med andre ord: en skikkelig utfordring. For svært mange er lenseminneforeningen og Berit en og samme sak. Hun har vært leder i foreningen siden starten i 2011, og også før det - mens arbeidet med å ta vare på lensemennene ennå hørte inn under historielagets ansvar. Prosessen med å skille lenseminnearvens forvaltning fra historielaget var kanskje ikke helt logisk for alle da det skjedde. I ettertid har det vist seg å være til det beste for Bingen lenser.

I ti år har Bingen Lenseminneforening stått på egne ben, den har gjennomført en rekke store prosjekter og har blitt tildelt kulturmidler. Berit kan også glede seg over et ganske så solid prisdrøss for det gode arbeidet hun, sammen med et aktivt styre og en flink dugnadsgjeng, har lagt ned. Det teller både Sørumpriisen 2017, Gjertrudprisen 2018 fra Kulturvernrådet i Akershus, mens Øyerenprisen 2019 fra Arbeiderbevegelsens Historielag ble tildelt hele Bingen Lenseminneforening.

Berit har også bidratt stort til et flott vitnesbyrd om lensenes historie, både gjennom utstillingen om Bingen Lenser i 2005 i samarbeid med Dag Nordsveen, og dessuten i boken «Glomma gjennom Sørum- livet langs elva» med mange bidragsytere. Den ble utgitt av historielaget i 2009. Boken om Norges lengste elv, med utspring i Sør-Trøndelag og Fredrikstad som endepunkt, omhandler ca. 12 km av Glommas i alt 600 km. Ikke lange distansen kanskje, men særdeles viktige kilometer. Her kan man lese om lenser og fløting, om livet langs elva og i elva, om natur og

kulturstier, om kraftverk og flom, og om folk og dyr.

Skifte

Men nå har Berit altså gitt seg som leder. Roret, eller skal vi heller si årene ble gitt videre til Birger Skare på årsmøtet i mars 2021. Og det virker ikke som hun synes det er det minste vemodig å gi hjertebarnet gjennom mange år, videre til nye og yngre krefter. Tvert imot – Berit gir uttrykk for at det er både en glede og en lettelse at lenseminneforeningen nå får ny leder, og det en leder som tar over med stor interesse og entusiasme for å føre arbeidet med lenseminnearven videre.

Noen gode råd til den nye lederen har hun sikkert på lager – men hun har absolutt ikke til hensikt å bli noen «sjuende mor i huset» i «et hønn på vegg». Hun har derfor takket nei til en plass i styret, tiden er kommet for å slippe lederansvaret og for å føle litt mer på friheten. Like fullt vil lenseminneforeningen fortsatt være et hjertebarn. Og hvis noen skulle spørre om råd, blir det nok alltid råd med et

godt og gjennomtenkt svar, kjenner vi Berit rett.

Film om arbeidet med rierkaret

Og helt fri tar hun ikke riktig ennå. Til høsten kommer filmen om restaureringen av rierkaret, et av de ti store steinfylte karene Stengelensa på Vestby. Filmen vil beskrive hvordan nåtidens dyktige håndverkere i utegruppa har benyttet egen erfaring og tradert kunnskap, det de selv vokste opp med. Det er arven etter en far, en bestefar, en nabo - «gamlekara» ved Bingen. Arbeidet med å gjenoppbygge et at Bingens 51 gjenværende lensekar startet på nyåret 2016 med hogging og håndbarking av laftetømmer. Å jobbe ute på elva må skje på elvas premisser. Arbeidet har tatt tid, men nå har «kara på karet» tro på at i år skal rierkaret stå ferdig.

Den nye lederen

Det første spørsmålet til den nye lederen måtte jo bli om han er flink til å hoppe. Og det spørsmålet skjønte han

fort – og hadde absolutt et svar som står til godkjent. Han regner med å lande trygt på beina fordi han har med seg så mange flinke folk på laget – folk som kan og kjenner til det han selv ikke kan, ennå. En nestleder som har vært med i styret lenge, andre med lang fartstid i lenseminneforeningens styre og ikke minst en suveren dugnadsgjeng. Og så er jo Berit her. I tillegg får han med seg en ny, dugandes sekretær i sin egen kone Marit Skare. I likhet med Birger er hun helt ny i foreningen. Marit har en jobbakgrunn fra drift og ledelse og er i tillegg utdannet arkivar. Det lover veldig godt for lenseminneforeningen dette.

Birger selv, i likhet med kona, er i full jobb. Han arbeider med utleie, leasing og salg av lastebiler. Han er født og oppvokst i Gan, Marit kommer fra Nes, men nå bor de i Husmökroken i Blaker.

Planen videre

Først og fremst er det viktig å fullføre store, pågående prosjekter. Et av disse prosjektene er å få Formannsbrakka ut på vannet. Dette er en gammel fløterbrakke fra Glennetangen lenser, som det er brukt mye tid og penger på å sette i stand. Nå står den nesten ferdig på land med nye pontonger og skal «sjøsettes», tjores til 8 kraftige påler og brukes til overnatting. Det skal arrangeres elvevandring i mai/juni hvis korona-situasjonen tillater det. Etter hvert skal lenseminneforeningens hjemmeside ajourføres og forbedres. Det kan også bli nødvendig å benytte seg av andre sosiale medier. Spesielt hvis smittevernreglene forlenges kan det bli bruk for nye måter å markedsføre lenseminnene på. Deler av styret og utegruppa – eller «kara på karet» som de liker å kalle seg, viser gjerne fram karet fra båt og holder i tillegg foredrag for å formidle historien om lensene videre. Det er mange baller i luften allerede, og det er viktig å lande dem.

En sak som opptar Birger, er rekruttering. Det kan ikke stikkes under en stol at lenseminneforeningen, i likhet med svært mange lag og foreninger i Sørums, har en godt voksent medlemsgruppe og trenger tilskudd av yngre medlemmer. Han er opptatt av at det er viktig å få med de helt unge, helst fra de er små, slik at de får et eierforhold til det som finnes i sitt lokale miljø. Han har stor tro på at dette er med på å motvirke hærverk. Ungdommer ødelegger ikke så lett det de har et forhold til.

Vi sitter i Fløterbrakka og snakker sammen. Ute blåser iskald vind over nyutsprunget hvitveis, inne er det lunt og godt. Berit har fyrt i svartovnen en lørdag i april. Vi drikker kaffe, utenfor passerer turgåere og unger leker seg med huska i den gamle furua rett utenfor. Praten går lett og godt rundt bordet. Informasjon og gode ideer utveksles fort-ere enn jeg greier å notere. Jeg hører både om spikkekurs for unger, (penger er allerede tildelt fra vår lokale bank), upløyd mark innenfor næringslivet (som bør støtte oss), godt samarbeid med Fetsund Lenser og Lenseminneforening, med kommunen og politikere sentralt, og at gode krefter arbeider for å få et samlet Fetsund og Bingen Lenser inn på UNESCOs verdensarvliste. Jo - Berit kan senke skuldrene, dette kommer til å gå akkurat så bra som hun både forventer og tror.

Historielaget takker Berit Leikhammer for enestående innsats gjennom mange år – og vi gratulerer Birger Skare som ny leder av Bingen Lenseminneforening, ønsker ham lykke til, og ser frem til et godt samarbeid.

Marit Skare er lenseminneforeningens nye sekretær. Foto: Berit Leikhammer

**BINGEN
LENSEMINNEFORENING**

Bli medlem i Bingen Lenseminneforening

Bingen Lenseminneforening i Sørums arbeider for å bevare lensekarene ute i Glomma, spre informasjon om fløterkulturen og inspirere til natur- og kulturopplevelser ved og på elva. Vi er i gang med store oppgaver – restaurering av to lensekar ved Fløterbrakka, ny brygge samme sted m.m

Vil du være med og støtte vårt arbeid?

www.bingenlenser.no

FROGNER SKOLE 1950-51

Er det noen som kjenner navnet på de elevene vi har markert med en ring?
Da vil vi veldig gjerne at du ringer til historielaget om det.
Telefon: 938 76 365

Her er de navnene vi kjenner:

Rad 1, sittende foran fra venstre, her har vi alle navnene:

Grete Sørli, Liv Margareth Slemdal (kalt lillesøster), Kari Olsen, Brit Stendal, Marit Daae, Kari Dræge, Kari Næss, Aud Jentoftsen, Liv Skrøver og Marit Bjerke.

Rad 2, fra venstre, her mangler vi ett etternavn:

Hans Ove Øye, Tore ?, Knut Tornaas, Harald Børke, Harald Økern, Kari Berger, Elisabeth Hængland, Eina Yssemoen.

Rad 3, fra venstre, her mangler vi 4 navn:

Inger Bråten, Marit Svalestad, Jorunn Hattrem, Ellen ?, Liv Bjerke, ukjent, Tove Slemdal, Inger- Lise Hønsen, ukjent, Rigmor Helgaasen, ukjent.

Rad 4, fra venstre, her mangler vi hele 8 navn og er usikker på ett:

Bjørn Davidsen, ukjent, ukjent, Tor Martin Tangerud, ukjent, ukjent, ukjent, ukjent, ukjent, Arne Hamre ?, ukjent

Rad 5, fra venstre, her mangler vi 2 fornavn:

Olav Ruud, Kåre Sørli, Jens Dræge, Harry Ausen, ? Lilleseth, ? Gran, Øyvind Myhrer, Hans Ingar Hattrem, Rolf Jensen

Rad 6, fra venstre, her mangler vi ett etternavn:

Lærer Solveig Sørli, Jens ?, Ivar Ausen, lærer Kirsten Hamre, skolestyrer Endre Hamre

Hvis vi har plassert noen navn på feil elev så vil vi også gjerne få beskjed om det.

Ta vare på bilen din
- VASK BILEN HOS OSS!
Velkommen!

CIRCLE K SØRUM
TLF 63 86 80 50

CIRCLE K

TOTAL
UTESERVICE AS

EF drift
tømmer - snøservice - utemiljø

Økland

BYGDESERVICE

interoptik
Nordfonna

Fokus Butikksenter, 1920 Sørumsand
Telefon: 63 86 60 70. E-post: nordfonna@interoptik.no
www.interoptik.no
Åpningstider: 10 – 20 (18)

idé Vi tar hånd om ditt budskap og sørger for at det blir sett!

X-Idé AS - Marcus Thranes vei 100, 1472 Fjellhamar - www.xide.no

T&B Hansen
Installasjon AS

Akershus energi

Inspirert av *framtida*

Sørums Begravelsesbyrå
Nilsen as Etabl. 1947

Besøk oss på www.nilsengravferd.no
Tlf: 63 82 88 80

Det er spennende for både unge og voksne å legge seg ute i skogen. Da kan man lytte til alle lydene, vente i spenning på at solen står opp og at orrfuglen viser seg fram.

Foto: Jørgen Kirsebom

Orrhanaleiken på Breimåsan

Av Jørgen Kirsebom

Hver eneste vår i hundrevis- og kanskje tusenvis av år, har det vært orreleik på Breimåsan. Det er da orrfuglene fører slekten videre. Det å dra på orreleik eller orrhanaleik kan være en stor naturopplevelse. Det er ikke noe nytt fenomen. Før i «tida» var det stort sett de unge «kara» som hadde denne interessen. Jeg tok en prat med noen Sørumsandgutter som har vært mye på Breimåsan i oppveksten.

Fra far til sønn

Åsmund Huser (70) ble med faren sin på orrhanaleik allerede da han var bare 6-7 år gammel.

- Det var jo spennende for en liten gutt å overnatte i ei barhytte på «måsan».

Morten Svendsen (75) dro ofte på tur med kompisen Øivind Sveistrup.

- Vi var ikke mer enn 10 år gamle da vi begynte å dra på leik. Vi bygde barhytte og lå på granbar. Vi kledde oss godt fordi vi hadde ikke sovepose eller andre moderne ting.

Skauen var lekeplassen

- Det var jo ikke noe playstation på den tida så skauen var lekeplassen vår. Her lekte vi indianer og cowboy og mye annet, forteller Åsmund.

Morten kunne fortelle at de var så vant med å være i skogen at da de gikk seg bort var det bare å overnatte.

- En gang gikk vi oss bort i tåka og da måtte vi bygge ei barhytte for å overnatte i. Det gikk jo greit.

Foto: Jørgen Kirsebom

Rett fra fest til Breimåsan

Det er tydelig at orreleiken vekker mange gode minner for Øivind Sveistrup (75).

- Opp igjennom ungdomsåra var vi mye på orrhanaleik. I 14-15 års alderen fikk vi med oss noen jenter også, og det var skikkelig stas.

Morten kunne fortelle at det hendte at gutta dro rett fra fest på Bruvollen til orreleik på Breimåsan.

- En gang glemte en av gutta å ha med skift. Han vassa i snøen på vei til leiken i lakksko og blådress. Han må ha vært skikkelig kald for det var jo vinter. I tillegg lå vi bare i ei lita barhytte. Vi drakk aldri på orreleiken. Vi kunne ikke gå på do for da ville vi forstyrre fuglene. Vi måtte holde oss og i tillegg være stille. Det hendte noen ganger at det var andre som festa der, men da dro vi hjem eller til en annen plass.

Orreleiken er blodig alvor for orrfuglen. Det er på denne måten de kjemper om å få videreføre sine gener. Foto: Jørgen Kirsebom

Det måtte være stille og rolig på «måsan» for at orrfuglen skulle vise seg fram.

Naturopplevelsene trues

Økt skogbruk, klimaendringer, turstier, sykkelstier og skiløyper truer de gamle spillplassene. Bortimot halvparten av alle de gamle tiurleikene er tomme for fugl. Det er stor endring bare i løpet av de siste 10-15 årene. I den sårbare perioden fra 1. april til 15. mai burde vi unngå å forstyrre orrfuglene og storfuglene mest mulig av hensyn til fuglene. Men også av hensyn til alle dem som ønsker å få oppleve et av skogens vakreste eventyr.

Morten Svendsen drar fortsatt på tiur- og orreleik i en alder av 75 år.

- Det har blitt en livslang fascinasjon. Det er jo fantastisk å få oppleve livet i naturen på denne måten. Håper at spillplassene blir tatt hensyn til og at det ikke blir for mye forstyrrende aktivitet.

Nye generasjoner på orreleik

Øivind Sveistrup minnes med glede turene til Breimåsan.

- Det hadde vært hyggelig og dratt dit en tur med barnebarna. Jeg flyttet fra Sørumsund i ungdomsårene, men minnene fra Breimåsan er mange og gode. Jeg anbefaler alle å ta med de unge på leiken.

I våres tok også jeg med meg mine to sønner, Aleksander og Dennis, til Breimåsan. Det var så hyggelig at vi bestemte oss for å prøve og gjøre det til en årlig tradisjon. Etter samtalen med Morten fant vi ut vi lå på akkurat samme plass som Morten og Øivind hadde barhytta si på 50- og 60-tallet.

Venner på tur i skog og mark. Fra venstre Inger Tandberg Svendsen, Morten Svendsen og Øivind Sveistrup. Foto: Terje Svendsen.

Dennis (t.v) og Aleksander A. Kirsebom ble med sin far på orreleiken våren 2021. Foto: Jørgen Kirsebom

Opplev Sørumsund på vei tilbake

Av Jørgen Kirsebom

Opplev Sørumsund skulle feiret sitt 10-års jubileum i 2020. Slik ble det ikke. I stedet ble det et pauseår, som det har blitt for mange andre. Vi satser på at det snart igjen blir tid for å promotere destinasjonen Sørumsund.

Opplev Sørumsund skal opp å stå igjen! Vi har god dialog med kommunen, som gir oss håp, og som også ser verdien av at Sørumsund markedsføres som en destinasjon. Vi ønsker å fortsette arbeidet med å synliggjøre attraksjonene i Sørumsund.

For at vi skal få lansert de nye sidene må vi også vite hvem som ønsker å være med. Målet er at vi skal være en portal for alle, og da ønsker vi så mange som mulig med på laget. De som blir med, vil være med å forme Opplev Sørumsund videre.

Kontakt oss på post@opplevsorum.no eller ring 4165 7521.

Lenda frå Land sørger over folungen sin. Tegnet av Elisabeth Sinding.

Johan Nordahl Brun Rolfsen (1848-1928), var en norsk forfatter og pedagog, født og oppvokst i Bergen. I studietiden arbeidet han som lærer på flere skoler i Oslo. Senere var han i København, der han kom i kontakt med Grundtvigs tanker. Dette preget synet hans på undervisning og alt han arbeidet med videre.

Hovedverket hans var lesebøkene. Rolfsen søkte først Stortinget om tre års lønn for å lage et nytt lesebokverk for folkeskolen. Den ble avslått, men bokhandler og forlegger Jacob Dybwad betalte ham, og den første «Læsebog for folkeskolen» kom ut på hans forlag i 1892. Flere bind fulgte de neste tre årene.

Resten av livet var han forfatter og redaktør. Han var også oversetter, journalist og foredragsholder. Da han døde, var han travelt opptatt med å revidere lesebokverket for tredje gang.

Han ble utnevnt til ridder av St. Olavs Orden i 1912. Hans arbeid for folkeopplysning, språk og litteratur er nesten uvurderlig, det har betydd mye for mange.

Lesebøker, en felles kulturarv

Av Anne-Marie Lund

I Historielagets kalender for 2021 er det bilder av barn fra tidsperioden 1905 -1957, tatt på lokale skoler. Hva lærte de på skolen? Hva satt igjen etter skoletida? Da våre formødre og – fedre gikk på skolen i forrige århundre, var lærebøkene den viktigste kilden til kunnskap, i tillegg til det læreren kunne fortelle om.

I vår digitale tid lurer mange på om læreboka snart har utspilt sin rolle. Forlagene sørger for at det blir utviklet digitale læremidler i tillegg til bøkene, slik at det er mye å velge i. Overalt er det bilder, tekster, lyder - barn blir bombardert med informasjon om alt mulig. Virkeligheten var svært annerledes for dem som gikk på skolen i første del av 1900-tallet!

Det første møtet med litteratur

En sommerkveld på nitti-tallet på ei hytte i Mandals skjærgård er flere generasjoner samlet for å feire St.Hans. Vi har spist og drukket og vært ute på sjøen, nå sitter vi bare og nyter den lyse kvelden. Samtalen kommer inn på skolegang før og nå, og om folk egentlig husker noe av det de lærte på skolen? En av de eldste begynner å deklamere: «Sjå no skal du høyre om Lenda frå Land, og om hennar fagraste folen. So sant som eg seier, den saga er sann, kvar einaste mutten og molen.» Det er onkel Enok, snart åtti, som dro til Amerika som ung. På sine eldre dager tar han hver sommer turen tilbake til fødebyen. Etter et par strofer tar hans søster på snart nitti over, og slik skifter de på til hele historien er fortalt. Vi yngre er selvfølgelig imponert! Disse to husker hvert ord om hesten Lenda som gikk seg fast i fjellet med folen sin, slik at da hun ble funnet, var folungen hennes sultet i hjel. For en sørgelig historie! Den virker litt kjent, og plutselig husker jeg barndomsminner om foreldre og tanter og onkler

som ved felles anstrengelser kom seg gjennom både «Lenda frå Land», «Terje Vigen» og «Gudmund Thorsen Storebingen», uendelig lange fortellinger på rim av berømte norske diktere som Vinje, Ibsen og Welhaven. Dette husket de gjennom hele livet, så det måtte ha gjort voldsomt inntrykk.

Søskenparet i Mandal fortalte at dette stod jo i «Nordahl Rolfsen», leseboka! «Og så går det jo på rim, da er det lett å huske», sa de. For dem som bare hadde Bibel og andaktsbøker hjemme, var leseboka en skattkiste med spennende fortellinger. De forbandt ikke disse tekstene med pugging og strev, de bare festet seg av seg selv. Slik var det nok for mine slektninger på Romerike også, for «Nordahl Rolfsen» ble brukt over hele landet, og var mye mer enn en lærebok.

Leseboka var kanskje den boka som de fleste husket noe fra, lenge etter at de selv gikk på skolen. Vi skal se på lesebøker som var i bruk på skoler her i bygda da barna på kalenderbildene var elever, og konsentrerer oss om Nordahl Rolfsens lesebøker. I første

del av 1900-tallet var nok de mest brukt her i bygda.

Fra katekisme til lesebok

Først et historisk tilbakeblikk: Da lov om skoleplikt på landet ble innført i 1739, var det først og fremst for at alle skulle lære om kristendommen. Skolen var oppfølging av dåpen, og konfirmasjonen var målet. Det ble sett som en fordel å kunne lese religiøse skrifter, og lenge var kristendom og lesing de eneste obligatoriske fagene. Opplæring i skrivning og regning var frivillig, og mange steder måtte de foresatte betale ekstra for at barna skulle få undervisning om dette. Luthers lille katekismus med forklaringer og Erik Pontdoppidans «Sandhed til Gudfrygtighed» (en ytterligere forklaring av katekismen) var lærebøkene, i tillegg til Bibel og salmebok. Tekstene skulle leses høyt, pugges og læres utenat.

Først i 1860 ble regning og skrivning obligatorisk, samtidig som det ble innført nye fag: Historie, geografi og naturlære. Det ble behov for lærestoff om disse fagene også, og i 1863 kom Norges første lesebok ut:

P.A. Jensens «Læsebog for Folkeskolen og Folkehjemmet». Boka inneholdt folkeeventyr, dikt og fortellinger, men også tekster om historie og kirkehistorie, naturfag og geografi. Her kunne elevene lese selv for å skaffe seg både kunnskaper og underholdning. Det var ingen illustrasjoner, men likevel ga den nok noen barn både leselyst og inspirasjon til å bruke fantasien og finne ut mer om verden.

Boka ble ikke godt mottatt i alle kretser. Den var faktisk årsak til en av de største kulturkonfliktene i Norge. Hvorfor var boka så kontroversiell? Det var fordi den inneholdt noen tekster som ikke først og fremst hadde et religiøst innhold. Noen lærere sa opp jobben fordi de ikke ville bruke boka, noen mistet jobben fordi de brukte den, foreldre tok barna ut av skolen, meldte seg ut av statskirken og dannet egne menigheter der barna fikk undervisning privat. En slik «verdsliggjøring» av skolen kunne de ikke være med på.

En lesebok for mange generasjoner

På begynnelsen av 1900-tallet ble det kjøpt inn lesebøker på nesten alle folkeskoler.

Nordahl Rolfsens lesebøker ble brukt av millioner av nordmenn gjennom minst tre generasjoner. Med sine seks enkeltbind, egne utgaver for byfolkeskolen og landsfolkeskolen og på bokmål og nynorsk skal den være trykt i mer enn åtte millioner eksemplarer.

Siden boka var nesten enerådende på markedet, ble tekstene del av en felles kultur, lenge før det fantes riksdekkende medier med lyd og etter hvert bilde. Dikt, sanger, eventyr og fortellinger fra disse bøkene ble noe alle barn i Norge kjente til.

Den store variasjonen og bredden i tekstutvalget kunne vi sagt mye om. Det handlet om norsk og mer eksotisk natur. Det var om livet i skog og fjell og ved havet, det var også om livet i andre land, nære og fjerne. Her var fortellinger fra historien, om norske vikinger og de gamle grekere. Det handler om jordbruk, tømmerdrift og fiske, men også om fabrikker og kraftutbygging, alt det folk i Norge levde med og av.

Den nye skoleloven som kom i 1889, slo fast at folkeskolen skulle gi barna både allmenndannelse og kristendomskunnskap. Derfor ble det ikke slik oppstandelse over den første leseboka til Nordahl Rolfsen da den kom ut i 1892, selv om den inneholdt mange tekster uten direkte religiøst innhold. I tillegg til katekismen hadde mange skoler nå kjøpt inn lærebøker i bibelhistorie. Dessuten er kristendommen absolutt til stede. Utgaven fra 1892 består av fire hoveddeler, og hver del begynner og slutter med en salme, og det er også flere salmer innimellom.

Utgaver for by og land, på bokmål og nynorsk

Byutgaven og landsutgaven var litt forskjellige. Timetallet var høyere i bykommunene, så det trengtes mer stoff. Noe er tilpasset slik at barna kunne kjenne seg lett igjen i tekstene. Ellers mente Rolfsen at elevene burde vite om hvordan folk lever under forskjellige forhold, så bygdebarn og bybarn leste stort sett de samme tekstene.

Etter at landsmål og riksmål ble likestilt som norske skriftspråk i 1885, måtte alle norske elever få kjennskap til begge. For at bøkene skulle bli brukt mest mulig over hele Norge, ble det laget egne utgaver på hvert språk. Av samme grunn er det flere tekster på nynorsk i bokmålsutgavene, og vice versa. Når det gjaldt språket, sørget Rolfsen for eksperthjelp av professor Moltke Moe, som var en forkjemper for at de to språkene måtte nærme seg hverandre. Det førte til diskusjon både hos nynorsktilhengere og riksmålsforkjempere. De siste syntes mye av grammatikken og ordtilfanget var for radikalt, «grovt» og «bondsk». Målfolket syntes at nynorsken mistet det opprinnelige og kraftfulle. Men dette gjorde også at stoffet ble lettere tilgjengelig for barna, og det var det aller viktigste.

Tekster som barn kunne like

Hva leste barn før de fikk lesebøker? De fleste leste ikke i det hele tatt, annet enn det de måtte for å lære leksene utenat. Barn fra «de høyere klasser» leste danske barnebøker og oversettelser av tyske og engelske bøker, men å lese av lyst var nok utenkelig for de fleste av folkeskolens elever.

Nordahl Rolfsen ønsket å forandre på dette. I forordet til den første utgaven sier han: «Mit største maal har vært at skabe en Bog som de smaa kunde komme til å holde af».

Langt på vei lyktes han. Han tok to viktige grep som bidro til det: Han gjorde et grundig arbeid med å velge ut tekster, og han utstyrte bøkene med bilder.

Rolfsen hadde et positivt syn på barn og læring, han mente at barn har en naturlig trang til å lære. Men han forsto også at de har en lengsel etter å slippe fri fra «stræv og tvang og arbeide». Derfor må en vise elevene at uvitenhet fører til ufrihet, mens kunnskap gir styrke til å holde ut harde tider på veien til frihet.

Tekstene skulle være livlige og fengende. Noen skulle handle om det nære, slik at barna opplevde gjenkjennelse. De skulle få følelsen av å ha en identitet, høre til et sted. Men noen tekster skulle vende seg utover; vise hvor mangfoldig verden er og skape nysgjerrighet. Noen var oversatt fra andre

Alle norske barn visste hvordan troll så ut etter å ha sett Theodor Kittelsens tegninger i leseboka.

Christian Krogh var berømt for bl.a. malerier av fiskere. Han kunne tegne små fiskere også!

europaiske språk, mange var skrevet av norske forfattere, og noen skrev han selv. Flere av oversettelsene gjorde han også selv.

Forholdet mellom barn og dyr

Mange tekster i bøkene handler om dyr. Dyrehistorier fenger, og samtidig skulle de virke oppdragende. Barna oppfordres til å være snille og vise medfølelse med dyra. De er også Guds skapninger liksom oss mennesker.

Den mest kjente av hans egne tekster, er nok «Kveldsang for Blakken», eller «Fola, fola Blakken». Edvard Grieg satte melodi til den. Den har tipp-tippoldeforeldrene til dagens barn sunget selv eller sovnet til, og fremdeles er den en kjær sang som mange kan. Teksten gir mulighet til å fortelle om arbeidshestene og hvor viktige de var før maskinene overtok.

Hesten var sentral i dagliglivet den gang, og novellen «Vesle-Blakken» av Jacob Breda Bull, var en av de mest gripende tekstene. Fortelleren har en lillebror som er blitt veldig syk, og det må hentes doktor. Det skjedde nok bare i ytterste nødsfall. Det hastet, og den kjappe «Vesle-Blakken» fikk jobben sammen med den trofaste gårdsgutten Ola. Dette er en brutal, men likevel vakker virkelighetsskildring. Vesle-Blakken blir aldeles fra seg dersom det blir brukt svepe, og det gjør Ola nå, for en gangs skyld. Han hadde lovet å gjøre alt han kunne for at doktoren skulle komme før det var for sent. Lillebror blir reddet, men da han er utenfor fare og alle puster lettet ut, foregår det et drama i stallen. Vesle-Blakken har ikke tålt turen, og har fått lungebetennelse. Han var lillebrors beste venn, og elsket av de andre på gården også. Husbonden bebreider Ola at han sprengte hesten, men da svarer den ellers stillfarne Ola tilbake at det måtte vel bli enten gutten eller hesten, og husbonden blir taus. Men Vesle-Blakken dør, og fortellingen ender altså med både glede og sorg – slik livet er. Mange tårer er blitt felt over Vesle-Blakken i norske klasserom.

«Lenda frå Land» var også en tekst om dyr som tydeligvis appellerte til barna. Ellers er det vanskelig å skjønne at et langt dikt av Aasmund Olavsson Vinje på nokså utilgjengelig nynorsk, ble lest så mye og husket så godt. Unger fra Sørlandet og Romerike overså nok de orda de ikke forsto, og fikk likevel tak i innholdet.

Tekster som var lette å huske

De andre diktene jeg husker de voksne briljerte med da jeg var barn, «Terje Vigen» og «Gudmund Thorsen Storebingen», handlet om heltedåder, og det liker vi mennesker godt å høre om. Det siste forteller i tillegg om fattiggutten som snapper den flotteste jenta i bygda fra den rike bonden, rett før hun blir ulykkelig gift. Så deilig det er når den «lille» vinner over den «store»! Ikke uten grunn er det et velkjent motiv i folkeeventyr. Det er lett å huske slike historier.

Likevel kan vi undre oss over hvordan disse leseboktekstene satte seg i minnet til noen barn, slik at de som godt voksne fremdeles kunne gjengi dem?

En årsak kan være at de ikke ble utsatt for så mange inntrykk, så det som rørte

dem ble husket. Det var også vanlig å måtte lære tekst utenat. Men disse eldre som jeg refererer til innledningsvis, sa at det var bare salmevers og katekismetekster de måtte pugge, diktene i leseboka lærte de seg mest for moro skyld! Er det mulig? Sikkert, for når vi hører unge hip-hop-artister rappe i vei, så skjønner vi at unge i dag også har evnen til å huske lange, ordrike tekster. Det som hjelper på hukommelsen, er som den gang: Rytmen og at innholdet angår dem.

Illustrasjoner til glede og inspirasjon

Men det som virkelig ble nytt og spennende, var bilder! Det hadde manglet i de fleste skolebøker til da. Rolfsen anså dem som så viktige at de er med som undertittel på bøkene: «Med tegninger av norske kunstnere». De fleste tegningene ble laget spesielt for lesebøkene av etablerte kunstnere. I den første utgaven finner vi tegninger av Elisabeth Sinding, Otto Sinding, Christian Krogh, Erik Werenskiold og Theodor Kittelsen, for å nevne noen. Den gangen var illustrasjonene i svart/hvitt, men i senere, reviderte utgaver ble det også fargebilder og flere kunstnere representert. Nordahl Rolfsens sønn, Alf Rolfsen, er mest kjent for utsmykningen av festsalen i Oslo rådhus. Da nye utgaver av lesebøkene ble gitt ut i årene 1926 -1929, var han en av illustratørene.

At bilder var viktig, hadde Nordahl Rolfsen ment lenge før han lagde lesebøkene. Han redigerte et blad for barn som het «Illustrert Tidende for Børn» i årene 1885 til 1894. Her presenterte han norsk litteratur for barn sammen med illustrasjoner av høy, kunstnerisk kvalitet. Så arbeidet med lesebøkene var en måte å videreføre dette på, og gjennom dem nådde han ut til så å si alle barn i hele Norge.

Tegningene skulle stimulere følelser og fantasi. Han mente de kunne motivere barna til å lese for seg selv, ikke bare øve på å lese høyt for å få det til når de ble «hørt» på skolen. Bilder ville også hjelpe elevene til å huske stoffet bedre. Det vi vet om bilders påvirkningskraft i dag, viser at han hadde helt rett. I forordet til en av lesebokutgavene sier han: «*Den som evner å tale til barnets fantasi, gir det også kunnskaper som fester seg.*»

Andre lesebøker

Etterhvert ble det gitt ut andre lesebøker også, men ingen ble så utbredt som Nordahl Rolfsens bøker.

Andreas Austlid ga ut «Lesebok for folkeskolen» i tre bind fra 1902 til 1906. Her var nesten alle tekstene på landsmål (nynorsk), og den ble brukt i en del kommuner med nynorsk som opplæringsmål. Men ettersom Nordahl Rolfsens bøker kom ut i landsmålsutgaver, kunne de også brukes av

Alf Rolfsens illustrasjon til «Tømmer-Jon» av Jacob Breda Bull.

elever som hadde nynorsk som hovedmål.

«Heime og ute» var et lesebokverk av Mathilde Munch og Sven Svensen, som ble gitt ut i årene 1926 -1929. Disse var på markedet til ut på femtitallet, og de ble kjøpt inn på noen skoler her i bygda. Ett eksemplar fra førtiårene fant jeg på Fjuk skole, og jeg tror vi brukte dem på Mork også. Det som skilte disse fra Rolfsens bøker, var at mye av fagstoffet om historie, geografi og naturfag var tatt vekk, så skjønnlitteraturen dominerte. Dette var en naturlig følge av at det etter hvert kom flere egne lærebøker i disse fagene. Tekstutvalg og bilder var ellers ganske likt.

I 1950 kom den første av lesebøkene til Torbjørn Egner. Vi som begynte på skolen midt på femtitallet husker godt fortellingene om Petter, Kari og Brumle i byen og Ola-Ola og Marit på landet. Dette lesebokverket hadde mange bind, to for hvert klassetrinn. De ble brukt over hele Norge i mer enn tjue år, og mange av min generasjon har gode minner om blant annet Torbjørn Egners morsomme tegninger, som bøkene for småskolen var fulle av.

Men for de fleste på kalenderbildene «våre» var «Nordahl Rolfsen» selve LESEBOKA!

KILDER:

snl.no/norsk utdanningshistorie
Norsk biografisk leksikon
Skjelbred m.fl.: Norsk lærebokhistorie. Universitetsforlaget 2017
forskning.no/sprak-kulturhistorie/leseboka
fabelaktigformidling.no/de mest leste bokene
AVH505, våren 2012 Det teologiske menighetsfakultetet, Siw Fleldstad
Flere utgaver av Nordahl Rolfsens lesebøker, funnet på skoler i Blaker.
De omtalte tekstene er alle tilgjengelige på internett.

Dag-Einar Hellerud (t.v) overtar ledervervet fra Dag Winding-Sørensen. Her er de sammen på årets første dognad på mølla. Foto: Jørgen Kirsebom

Digitalt årsmøte og lederbytte i Slora Mølles Venner

Av Dag-Einar Hellerud

Da smittevernreglene gjorde det umulig å møtes fysisk, bestemte venneforeningen seg for å gjennomføre årsmøtet digitalt i år. Papirene ble i god tid sendt ut til 54 betalende medlemmer, og møtet ble gjennomført den 22. april.

Etter årsmøte består det nye styret av:

Leder med økonomiansvar for venneforening:
Nestleder og sekretær:
Styremedlem og historielagskontakt:
Styremedlem:
Styremedlem:

Dag-Einar Hellerud (ny)
Dag Winding-Sørensen (ny)
Vidar Harfallet , gj.valg
Tore-Petter Hellerud, gj.valg
Hans Bjørge, gj.valg

Årsmøtet har videre besluttet å frita seg selv for mye av det administrative ansvaret den til nå har hatt for Slora Mølle. Det innebærer en litt annen arbeids- og ansvarsfordeling mellom Slora mølles Venner og Blaker og Sørums Historielag enn det som har vært de siste årene.

Venneforeningens ansvar vil heretter i første rekke dreie seg om vedlikehold og praktiske prosjekter i samråd med historielaget.

Venneforeningens leder siden starten i 2011 har gått over i en ny rolle.

Slora Mølles Dag – 13. juni

Venneforeningen planlegger å arrangere Slora Mølles Dag søndag 13. juni. Så håper vi at det ikke kommer noen ny smittebølge og covid-19-regler og stopper oss.

Ellers kan vi glede medlemmene i venneforeningen og historielaget at Slora Mølle er blitt tildelt Kulturminnefondets plakett som bevis på godt utført restaureringsarbeid – og det er vi veldig stolte av.

Odd Roar Stenby og Tømte Vår på Blaker Skanse. Foto: Jørgen Kirsebom

Blakerbær – ettertraktet og smakfull

Av Anne-Marie Lund

Vi som gleder oss til norsk jordbær kommer for salg, kjenner til begrep som «Totenbær», «Lierbær» og «Trønderbær». Smaken og kvaliteten varierer litt etter hvor bæra er dyrket. I flere tiår på 1900-tallet var «Blakerbær» også et slikt begrep, og den var populær på Yongstorget i Oslo, der mye av den ble omsatt.

Bær til besvær

«Tre ting er det blitt forbud mot å drive med på denna gar'n, og det er sau, raudkolle og jordbær!» fastslår Odd Roar Stenby på Tømte i Blaker. «Sauen er det nesten uråd å gjerde inne, raudkollene er skvetne og har dårlig gemytt, og jordbæra er sånn at en må arbe' døgnet rundt akkurat på den tida andre har ferie», legger han til. Odd Roar vet hva han snakker om, alt dette har han erfaring med. Han forteller at mor hans heller ville gå i fjøset og melke alle kuene alene enn å plukke jordbær.

Jordbær dyrking husker han fra oppveksten på 50- og 60-tallet. Da ble det dyrket jordbær for salg på Tømte, og slik hadde det vært siden 1920-tallet. Den gangen var det mange jord-

bærgårder i Blaker, og «Blakerbær» var kjent for å være av beste kvalitet, søt og god.

«Det hadde nok med jorda å gjøre», sier Odd Roar. «Her er mye leire, og leirkulene er det første som blir snaubeitet av dyra, så der er det tydeligvis godt og næringsrikt gras. Det blir gode kornavlinger også på leira, den inneholder mye mineraler. Men leira er utsatt for tørke, og tørkesommeren 1947 luktet det svidd jordbær over hele Blaker. Alt bråmodnet på en gang, de rakk ikke å plukke den av, så bæra stod nesten og kokte ute på jordene.»

Sjelden gikk det så ille. Jordbær ble en viktig attåtnæring på mange gardsbruk i Blaker, særlig i den nordre delen mot

Glomma og Rånåsfoss. Men det ble også dyrket jordbær for salg ved Hellne og på Kvevli.

Det var en kort, men hektisk salgsesong, som begynte sist i juni og varte til ut i august. I travle perioder ble det levert bær til torget hver dag, ellers annenhver dag. Halvannet tonn kunne det være på lasset fra Blaker, og Odd Roar forteller at fra Tømte ble det sendt 40 - 60 kg om gangen flere dager i uka i disse månedene. Samtidig ble det solgt bær fra underlåven på gården til lokale kunder. At det måtte plukkes og plukkes i alle døgnets lyse timer, er klart.

På de fleste gårdene deltok hele familien, og i tillegg leide noen ekstrahjelp når det stod på som verst.

Jordbæraeren trengte mye stell. Det

Odd Roar Stenby med noe av jordbærutstyret som ble brukt på Tømte. Foto: Anne-Marie Lund

var nedklipping om høsten, og nye stiklinger ble plantet. Det måtte gjødsles og passes på, slik at det hverken ble for mye eller for lite. Overgjødning førte til for mange blader og færre blomster og bær. Det var lusing og hakking mellom reikene. Utøy kunne ødelegge mye av avlinga, for sprøyting var enda et ukjent begrep. Det verste var teget, insekter som gjør at bærene «snurper» seg. Det var vanskelig å bli kvitt. Så var det sopp, gråskimle kunne det bli mye av når det var rått og fuktig vær, og de bærene som ble angrepet, måtte fjernes så fort som mulig. «Alt arbeidet med jordbæra ble gjort for hånd, så det tok mye tid og førte til mye ryggvondt», sier Odd Roar.

Jordbær var også til glede

Selv om timebetalinga ble dårlig, var kontantene som kom inn på jordbærsalg verdt arbeidet. Penger i lommeboka var det vanligvis lite av, det var å vente på oppgjør for både mjølk og korn. Jordbær og andre torgvarer ble betalt der og da.

På Tømte finnes ei regnskapsbok for jordbærsalg hjemme på gården i åra 1948 til 1954. Inntektene fra torgsalget er ikke med her. Likevel kom det i første del av juli 1948 inn 1126 kr ved salget fra underlåven. Prisen var da kr 4,50 for kiloen.

Jordbær er like sunt som det er godt. Det er reneste sunnhetsbomben, fullt av mineraler og antioksidanter med høyere C-vitamininnhold pr. 100 g enn sitrusfrukter. Selvfølgelig spiste de nyplukket jordbær rett fra jordet i

sesongen, og slik sett var den et viktig tilskudd til kostholdet. Men de fineste bærene skulle selges, og det måtte skje raskt. Jordbær er ikke særlig holdbare, og den gangen var det ingen kjølerom. Det som var til overs når torgselgerne kom tilbake og hjemmesalget var avsluttet for dagen, måtte tas vare på med en gang. Det gjaldt også litt «stygge» bær fra jordet. Da ble det lagd syltetøy som kokte både vel og lenge med mye sukker som holdbarhetsmiddel. Kanskje det ikke var så mye næring igjen etter den prosessen, men søtt og godt smakte det. Langkokt jordbærsyltetøy var det alltid på jordbærgårdene.

Det begynte hos Berger på Fossmoen

På 1700-tallet ble hagejordbæra utviklet i Europa ved kryssing av jordbærarter fra det amerikanske kontinentet. Lenge var delikatessen forbeholdt overklassen, som dyrket den i sine «orangerier» og drivhus. Etter hvert spredte den seg ut til bygdene og ble dyrket på friland. Den første i Blaker som dyrket jordbær for salg, er nevnt i Lillevolds bygdebok for Aurskog og Blaker. Under omtalen av Fossmoen står det: «Ole Berger (1845 – 1912) var den første i Blaker som begynte å dyrke jordbær til salg i større stil. De første plantene fikk han fra direktøren ved landsfengselet i Christiania. Han førte bærene til torvs i Christiania og hadde god avsetning. Det var mange i Blaker som tok etter Berger, og Blakerbærene var en tid svært gjeve.»

Det lå godt til rette for frakt av jordbær fra Blaker og inn til byen, de ble sendt med morgentoget på Kongsvingerbanen. Kassene med bær kom til stasjonen med hestekjøretøyer. Anna Sørnes, Minda Tømte og Karl Bråthen med flere ble med toget innover for å selge på torget. De hadde avtale med «dragere» på Østbanen som fraktet bærkassene til Youngstorget med traller.

Eldre folk fra Kvevli husker også at jordbær ble sendt med toget. Det var «Tertitten» som gikk til Sørumsand, og kanskje bæra skulle selges til kunder der.

Lastebiler forenklet transporten

Mot slutten av 20-åra var det blitt mange jordbærdyrkere i Blaker. Nå

engasjerte de lastebileiere for å sørge for fellestransport til byen. Lastebileier Karl Wiik begynte med sesongkjøring, og etter hvert kom flere eiere av større lastebiler på banen, Anders Valstad, Johan Norum og Bjarne Nitteberg. Nå ble bærkassene hentet langs veien, så bøndene slapp kjøring ned til stasjonen.

Ruta som lastebilene fulgte forteller hvor jordbærdyrkinga foregikk. De startet tidlig om morgenen på Rånasfoss. Her kom det på jordbær fra Sandnes, Sandnesenga, Kroken, Skovli og Grønvold. Ved vegkrysset på Eideiet ble kassene fra Nitteberg, Larsrud og Langeland lastet på. Den lengste etappen var det som ble kalt «post-runden». Her kom det med kasser fra Hellerud og Skaugen. På Hellne kom det på bær fra dem som var knyttet til Berg Småbrukerlag og andre. Videre var det jordbær på Svardahl og Engerhagen. I Myrmellemgrenda ble lasteplanet fylt opp med kasser fra Oscar Myrmellem, Karl Bråthen og Hans Slora, og til sist ble bær fra Tømte, Ingjer og Kleiva satt på lasteplanet. Så bar det til Oslo. De som skulle selge måtte rekke morgentoget fra Blaker stasjon, så de sto klare på Youngstorget når lastebilen med bæra kom fram.

Det var viktig å være tidlig ute. «Blakerbær» og «Askerbær» var konkurrenter på den tida, og det var tungvint å komme seg fra Vollen i Asker med båt til brygga i Oslo og opp til torget med bil. Dermed kom bær bilen fra Blaker ofte først - en god start på dagen!

Livet på torget

Det var hektisk disse sommerukene. Enkelte dager var det så mye bær til salgs at prisene ble presset ned, og da kom oppkjøpere for å gjøre en god handel så de kunne tjene på å selge videre.

Med tida fant mange ut at andre produkter også kunne selges på torget, og i løpet av 30-tallet hadde flere skaffet egen bil til transport. Da ble det plass til både frukt, grønnsaker, poteter og egg. Slik ble torghandelen utvidet til en helårs beskjeftigelse for noen.

Odd Roar forteller at Oskar Paulsen og morfaren hans, Ole Tømte, ofte hadde med både egg og jordbær til Youngstorget. Av og til ble det en ledig stund, og Ole, som var glad i rå egg, tok en dag et egg, åpnet det forsiktig i enden med lommekniven og sugde i

seg innholdet og la det tomme egget pent tilbake. Så tok han ett til, og gjorde likedan. I det samme kom det en dame og skulle kjøpe egg, og før han visste ordet av det hadde kompanjongen solgt eggene, de to tomme skallene også. Hva damen tenkte da hun oppdaget dette, hørte de aldri noe om. Antagelig ble hun kunde hos noen andre!

Kasser og kurver

Det trengtes utstyr for å selge jordbær. «Jordbærkurv» er i dag en plastboks eller pappeske, men i 20- og 30-åra var det virkelige kurver, lagd av spon. Noen var hjemmelagde, men mange ble også produsert på Nilsens kurvfabrikk på Bjørkelangen. De fantes i to størrelser, de minste for en halv kilo bær, de store for en hel kilo. Når det ble lagt pergamentpapir i disse kurvene, kunne de brukes om igjen. Senere ble engangskurver av papp mest vanlig, helt til plastkurvene kom.

Transportkassene var snekret til å romme 40, 32, 24 eller 18 kilo bær. De største hadde altså 5 «etasjer». Det var lister på innsiden til å legge plater på, og lokket var hengslet. Kassene hadde små luftehull og bærehåndtak i hver ende.

På Tømte har Odd Roar tatt vare på noen slike konkrete minner om «jordbærtida». Her finnes både sponkurver og ei blåmalt bærkasse med tre «etasjer». Der på gården varte jordbærproduksjonen til langt utpå 50-tallet. Da var sommermånedene den aller travleste tida med både slåttonn og jordbærplukking og – salg. Men slik var det på gårdene rundt også, «sommerferie» var bare noe en hørte om!

Vår tids jordbær dyrking drives stort, maskinelt og med innleid hjelp fra utlandet for å holde utgiftene nede. Det kan ikke sammenlignes med det som foregikk på de familiedrevne bruka den gang. Men at mange fant det verdt strevet, viser tall fra jordbrukstallinger i disse åra. I 1929 var 22 dekar utlagt til jordbær i Blaker. Det hadde økt til 48 dekar i 1959. Så Blakerbær var en god inntektskilde i bygda i mange år!

KILDER:

Denne teksten er basert på samtale med Odd Roar Stenby og en artikkel som Odd Skullerud skrev for Sørumspeilet nr.3 1998. Artikkelen kan leses i sin helhet på vår hjemmeside: Finn SØRUM-SPEILET i menyen, klikk og finn så BIBLIOGRAFI. Da er det enkelt å lete opp det aktuelle nummeret.

Øvrige kilder:
snl.no/ jordbær
lhl.no/ ernæring

		Ku	ru		
	Transportert.	311	50:		
12	5	27	50	bet.	
12	5	22	50	bet.	
"	1	4	50	bet.	
13	2	9	00	bet.	
"	15	67	50	bet.	
"	3	12	50	betalt	
"	13	6	50	betalt	
14	10	46	00	betalt	
"	6	24	00	betalt	19
"	15	67	50	betalt	19
15	5	22	50	betalt	
15	45	202	50	betalt	
16	5	22	50	betalt	
"	30	137	25	betalt	
"	9	40	50	betalt	
11	3			gave	
"	1	4	50	betalt	
"	10	45	00	betalt	
"	12	54	00	betalt	
		71	46 00		

En nøyaktig ført side i jordbærregnskapet fra juli 1948. Lav kilopris viser at dette er lenge siden, men noe som også gir oss innblikk i en annen tid, er hvordan kundene er ført opp: Noen med fornavn og etternavn, noen med Fru foran etternavnet, og noen med tittel foran. Kvinner kalte hverandre ofte «fru» hvis de ikke kjente hverandre så godt. Alle med tittel var menn. I regnskapsboka finner vi titler som oberstløytnant, sorenskriver, overrettsakfører, politimester, doktor, tannlege, stasjonsmester, ja til og med en lærer, som ble nevnt med tittel i stedet for fornavn.

Jordbærkassene var utstyrt med håndtak på hver side. Sponkurvene her tok 1 kg bær. Foto: Anne-Marie Lund

Nystiftet Skogfinneforening

Av Randi Fjørstad

«Trälarna under penningen» av Eero Järnefelt viser svijordbruk, eller svedjebbruk, som var hovednæringsveien for skogfinnene.

Skogfinner er en av fem nasjonale minoriteter i Norge. De andre fire er romani (tater), rom (sigøynere), kvener og jøder. Det store flertallet av alle minoritetsgruppene har vært norske statsborgere, både før og etter den første statsborgerskapsloven av 1888. 110 år senere, i 1998, ble gruppene anerkjent som nasjonale minoriteter i Norge ved regjeringens ratifikasjon av Europarådets rammekonvensjon av 1. februar 1995 - som omhandler beskyttelse av nasjonale minoriteter. Til sammenligning kan nevnes at samene i Norge ikke regnes som en minoritetsgruppe. De ansees som urbefolkning og er beskyttet gjennom egne lover.

Skogfinner er etterkommere av finner som først innvandret til Sverige og senere videre til det sørøstlige Norge tidlig på 1600-tallet. Den første sikre permanente bosetningen var i Skrukkelia i Hurdal i 1640. Det bosatte seg skogfinner i skogsområder rundt om på Østlandet til inn på 1700-tallet - i det som var 40 kommuner og 8 fylker frem til den siste kommune- og fylkesreformen.

Norsk Skogfinsk Museum

Først i 2005 ble Norsk Skogfinsk Museum stiftet, som et samarbeid mellom Gruetunet Museum (etabl. 1942), Finnetunet (etabl. 1942), Austmarka Historielag (etabl. 1977) og Åsnes Finnskog Historielag (etabl. 1990). Begge de nevnte historielagene har museumsanlegg og samlinger.

De fire stifterne ble fra 2005 avdelinger under Norsk Skogfinsk museum. Museet arbeider aktivt for å sikre, bevare og formidle skogfinske kulturminner, både i egen regi og som pådriver og hjelper for private, organisasjoner og det offentlige. Museet samler dokumentasjon om skogfinner, deres kultur, språk og levemåte, samt migrasjon og integrasjon.

Nystiftet forening

Den 26. januar i år ble det i tillegg stiftet en egen skogfinneforening. Stifterne var 12 entusiaster. På et digitalt møte vedtok de at foreningens hovedoppgave skal være å

synliggjøre skogfinnenes historie og kultur gjennom bl.a. å bygge opp et bildegalleri av skogfinske plasser på hjemmesiden sin (www.skogfinneforeningen.no). Rundt om på hele Romerike finnes det gamle skogfinske plasser det kan være interessant å trekke frem i lyset. Skogfinneforeningen ønsker å markere at den skogfinske migrasjonen ikke begrenser seg til Finnskogen, men er spredt utover hele Østlandsområdet.

En viktig sak for Skogfinneforeningen er å støtte opp under Norsk Skogfinsk Museum. Museet har fått tilsagn om midler til nytt museumsbygg. Skogfinneforeningen vil arbeide for at museet i tillegg får midler til en stab som kan stå for forskning, formidling og bevaring av skogfinske minner.

Skogfinneforeningen ønsker også å bidra til at museet skal bli i stand til å bistå

historielag og fortidsminneforeninger på hele Østlandet med råd og hjelp i arbeidet med å registrere, bevare og synliggjøre skogfinske fortidsminner i sine områder.

Skogfinneforeningen har videre kontakt med Sannhets- og forsoningskommisjonen (Kommisjonen | UiT) - som tolket behandlinga av skogfinnene inn i sitt mandat. Et viktig spørsmål er respekten for og bruken av steds- og slektsnavn.

I skrivende stund har den nystartede foreningen økt til 85 medlemmer. Drøyt en firedel av dem er bosatt på Romerike. Når medlemstallet passerer 100 vil foreningen komme inn under Kulturrådets tilskuddsordning for «å styrke nasjonale minoriteters kultur, språk og egenorganisering».

Skogfinneforeningen

De som ønsker å melde seg inn i foreningen kan enkelt gjøre det ved å sende en e-post til: styrepost@skogfinneforeningen.no.

Du er også velkommen til å kontakte styremedlemmene på Romerike
Gunnvald Grønvik (Skedsmokorset) tlf: 97 10 07 67
Trine Sennerud Melby (Fjellhamar) tlf: 93 02 19 24
eller foreningens leder

Rune Hernes Bjerke (Lommedalen) tlf: 90 55 07 66
For mer informasjon se www.skogfinneforeningen.no

Minneapolis Minn June 23-88

Kjære fader!

Det er nu 2 uger idag siden

jeg modtog dit brev, jeg var ikke hjemme paa en maanedes tid, og

saaledes blev brevet liggende der.

Jeg ser deraf at du er aldeles

uvidende om hvorledes det er med mig, og det forundrer mig meget

da du jo fik brev fra mig i

Fra «America» til Sørum

Av Randi Fjorstad

800 000 norske kvinner og menn forlot hjemmet sitt og flyttet til et annet land i perioden 1830 til 1920. De aller fleste dro til Amerika – og i særlig grad til Nord-Amerika. Utvandringen til Amerika begynte allerede i 1825, med en gruppe kvekere som ville unnsnippe bestemmelsen som forbød dem å møtes som en menighet. Denne gruppen, samt noen tilhengere av Marcus Thrane (som reiste i 1850-årene) var de eneste som reiste fra Norge av religiøse grunner.

Hovedårsaken til utvandringen kan kort oppsummeres med økonomiske kriser og overbefolkning i bygdene - og dermed mangel på arbeid. Det var nød i Norge blant store deler av befolkningen, men slett ikke verre enn i andre land i Europa. Norge hadde, nøden til tross, en forholdsvis bra levestandard sammenlignet med flere andre land.

Det må ha vært noe med selve Amerika som trakk mer for nordmenn enn for de fleste andre europeere. Det kan skyldes at Norges kontakt med utenverdenen var stor gjennom skipsfart og gjennom folks lese- og skrivekunnskaper. Når først utvandringen var kommet i gang sørget kontakt med hjemlandet for at den ble opprettholdt. Amerikabrev, penger og billetter til reiser ble jevnlig sendt og mottatt.

I toppåret 1882 vandret 28 000 personer ut av Norge. Frem til 1920-årene steg tallet til omtrent 800 000. En fjerdedel av utvandrerne reiste imidlertid hjem igjen etter hvert - av ulike årsaker.

Amerika var jo det forjettede land den gangen, og de som reiste først savnet slekten de hadde forlatt. De skrev hjem og ville at flere skulle komme etter. Kanskje rosemalte de forholdene litt også, når de lengtet på det verste og håpet å lokke noen til å ta turen over Atlanterhavet. Mange måtte gjennom en tøff periode i starten. De kom som regel til sitt nye hjemland uten å kunne et ord engelsk. Greide de seg gjennom de første to årene, og lærte

seg språket, økte sjansen for at de ble.

I tillegg til de som returnerte til gamlelandet, var det mange som ønsket å reise hjem igjen, men som ikke kunne reise. De hadde ikke nok penger selv, og familien i Norge greide ikke å hjelpe. Når man leser om den norske utvandringen finner man mange triste historier om savn og lengsel – men selvfølgelig også historier om de det gikk godt med, som lyktes i å få det bedre - og som ble.

Fra «America» til Sørum - brev fra historielagets arkiv

I historielagets arkiv har jeg funnet to amerikabrev, skrevet nesten samtidig i samme by i Amerika - og sendt hjem til samme bygd i Sørum. Det ene er skrevet av en ung, ugift jente, det andre av en voksen gift mann. Det er interessant å lese om hva de er opptatt av, hva de verdsetter i sitt nye hjemland, hva de savner av det de har forlatt, og hvordan de ser for seg fremtiden, hvilke ambisjoner som har overlevd. Interessant er det også å se hvor ulikt en situasjon kan oppleves, tross lik norsk bakgrunn fra Midtbygda i Sørum.

Jeg lar den unge jenta få komme til orde først. Hun heter Inger, har vært i Minneapolis en stund, men ikke veldig lenge tror jeg. Inger skriver hjem til sin far, og siden vi mangler konvolutten vet vi ikke hvem han er.

Minneapolis, Minnesota, June 28de 1888

Kjære fader!

Det er nu 2 uger idag siden jeg modtog dit brev, jeg var ikke hjemme paa en måneds tid, og saaledes blev brevet liggende der. Jeg ser deraf at di er aldeles uvidende om hvorledes det er med meg, og det forundrer mig meget da di jo fik brev fra mig i Juleugen, og siden har jeg skrevet til Norge 3 ganger, den 8de mars fik jeg brev fra Karen og saa skrev jeg tilbage den 20de, det var jo ikke saa langt brevet, men di kunde da alligevel faa høre at jeg levede og var frisk. I April skrev jeg et langt brev til tante Husebye, paa samme tid skrev jeg et til Karen igjen som var 3 ark skrevne paa kryds og tvers, saa jeg troede hun kunde have stof at læse i 8 dage, og saa var der en stor lap af et kjoletøy inlagd, muligens dette brev ikke er kommet frem.

Jeg ser af dine breve at du og Kristian har gaaet paa Amtskole, og det glæder mig overmaade at høre, da det jo var en liden adspredelse i dit sykelige liv, - hvorledes har du været denne siste vinter? Jeg husker du alltid var dårlig om vinteren, men saa snart sommeren kom blev du bedre, ja nu er sommeren kommen og hvorledes ser det nå til at blive i Norge dette aar?

Kanskje ligesaa daarlig som ifjor, da var det jo rent ille.

En norsk jente her fortalte mig at hun havde faaet brev hjemme fra Solør, og der stod det rent galt til, folk havde til at reise mangfoldige mile efter halm, og betalte en ualmindelig stor pris for den, og at vaaren var saa sen, at dem aldrig kunne faa dyrene ud. Hvor meget foder maatte du kjøbe? Og hvorledes ser hester og kuer ud efter dette, fortell det endelig naar du skriver da jeg gjerne vil høre hvorledes alt forholder sig hjemme, hvorledes er det med meieriet? Holdes der møder hver uge endnu? Har di den samme meierske? Fortæl ogsaa hvor meget du tjente dette aar med at kjøre melk, og om du holder fremdeles ved,- hvor meget tjente du af Ole Husebye? Og alt saadant videre. Hvorledes er det med Hans Præstgarn, er han efter fortjenesterne? Holder han fremdeles ved at drikke? Er Kristian paa Mærlingen endnu? Hans Andersen er vel flyttet fra Bæreg, hvor er han? Og hvorledes er det i Hammeren? Lever Johan endnu? Er Maria Hagen i live eller er hun sultet ihjel? Hvorledes driver hun nu, lader hun ager og eng staa vinteren over, eller har hun begyndt anderledes? Har hun fremdeles Martinius og sulter, maaske alle disse mine spørksmaal kjeder dig, men jeg - naar jeg kommer til at tænke paa Norge og alle kjendte kan jeg ikke lade være andet end spørge.

Jeg vil nu fortælle lidt om mig selv da jeg hører du er aldeles uvidende. Karl fortalte mig det, han modtog dit brev siste uge. I pladsen jeg arbeider er der 3 i familien saa jeg har rigtig gode dage, hvad arbeidet angaar, om eftermiddag har jeg sjelden noget at gjøre, saa jeg kunde aldrig have det saa mageligt hjemme i Norge, jeg har bare 2 daler ugen men jeg kan godt klare meg dermed da det ikke er saa ofte jeg kjøber noget, jeg er meget forsigtig med hver cents, jeg tæller dem næsten hver dag.

Det er nu den anden eftermiddag jeg forsætter med dette brev, og jeg har netop igjennomlæst det brev jeg modtog fra dig i Januari maaned, og da beder du mig fortælle om alle kjendte her i Minneapolis og jeg fortalte en hel del derom i det brev som jeg tror maa være bortkommet, saa jeg vil fortælle det om igjen.

Karoline og Kristian har det saa bra, de kunde ikke ha det bedre. Hos Karl og Josefine var jeg sist søndag - du kan tro dæm har det fint. I Norge kunde han aldrig faaet det saa bra, han har vist aldrig angret paa sin Amerikareise heller. Maria

er reist nu af byen, til et landsted hvor hun arbeider for 4 daler ugen, og det maa blive mange penge i sommer.

Den anden søndag efter jeg var kommen til Minneapolis var Karl Hansen hos Kristian, jeg kunde godt kjende ham af Johan Sørvald, jeg kan ikke mere mindes ham fra Norge. Han skal være en rig mand fortælles det; men ogsaa meget drikfældig, dog sig ikke noget derom da det ikke er min mening at sladre paa nogen; men jeg ved det interesserer dig at høre fra gamle bekjendte. Hans søster Lina er gift og lever i Chigago. Jeg skulde have været hos Karl Hansen da han bad mig, men han har en lunefuld kone saa jeg ikke har været noget om at gaa; men falder leiligheden - gaar jeg nok engang alligevel.

Betsy Hoel talte jeg ved for en 2 ugers tid siden. Hun er gift nu i vaar, med en Enger fra Smaalenene. Lena har jeg ikke seet, hun lever i en liden by som heder Northfeld, ikke saa langt herfra. Marius Lunde har jeg seet i Minneapolis, - Anton Linnerud er ogsaa her, men jeg har ikke set ham. Kristian Hekseberg fra Ullensaker har jeg seet da jeg var hos Karl,- sist søndag tog jeg spurvognen da det er meget langt og saaledes fik jeg se et menneske der lignede Martin Hekseberg paa Borgen saa meget, jeg saa og betragtede ham til jeg syntes jeg var fuldkommen vis, og Kristian fortalte mig hvorledes han saa ud saa jeg er sikker paa at det var ham. Han var meget syk.

Thorvald Refsum skal ogsaa være her i Minneapolis, men han er nok bare i fylla. I førstningen drev han bageri, saa havde han faaet fat paa en bagergut der ogsaa ligte brændevin; en gang som dæm sat sine brød i ovnen begyndte de at drikke, om en stund begyndte gutten at snufse og sige at det lugted noget saa besynderligt. Thorvald siger kun det er bare brøa vaare som steges gut, og da de saa til dæm var dæm opbrændte. Fortæl det ikke til nogen, jeg fortæller det kun til dig. Anders Tokerud har jeg seet, han og Albert Andersen har reist til Duluth, Ole Skea og Hans Norum er paa jernbanearbeide langt herfra. Ja nu ved jeg ikke flere kjendte at fortælle om.

Du formoder at jeg har hørt og seet meget siden jeg forlod mit hjem, og det er vist, siden jeg forlod Norges land har jeg seet og hørt noget af hvert, jeg ved hvorledes de rige Amerikanerne tilbringer sit liv i herlighed og glæde, men jeg har ogsaa seet nød og elendighed i høiste grad - dog ikke saa meget her som jeg saa paa reisen, det syn jeg saa i England skal lenge blive bevaret i min erindring, hvorledes de halvnøgne udhungrede børn, og foræsten voksne, mange af dem intet hjem havde og det maa være haardt i den strænge vinter; men endnu større skal elendigheden være i London - jeg skulde havt stor lyst til at reise derigjennem - dog ikke for at faa se nød og elendighed, for det blev jeg fornøiet af inden reisen var endt, men det kunde være andre ting der kunde have interesseret mig; da jeg liker at bese mig over vide verden. Hvor besynderligt var det ikke for mig der ikke havde været længre enn 3 norske mile borte fra hjemmet, da med en gang at komme ud i den vide verden - dog det har været til mitt bedste.

Jeg mottog brev fra Inga Smedsrud paa samme tid jeg fik dit, og hun taler paa at reise hid,- jeg vil ikke fraaade hende det; men heller ikke tilraade hende,- enhver som vil være beredt paa noget af hvert (det vil sige inden de lærer sproget) maa gjerne komme. Jeg ved at Inga Smedsrud har et ualmindelig godt hjem, og det har meget at sige, naar hun da kommer bort fra det og bliver overladt til sig selv, da bliver det ikke saa godt, - jeg for min del følte ensomheden meget i førstningen, da jeg intet kunde tale og lidet forstaa; men nu eftersom tiden glider hen bliver jeg mere og mere vandt til alt, men om jeg reiste tilbage

tror jeg ikke jeg kunde like mig i Norge. Jeg skal skrive til Inga om søndagen og fortælle alt fra først til sidst, saa hun faar gjøre hvad hun vil, men har hun engang faaet det for alvor i sig at reise da ved jeg at det er ingen raad, jeg for min del synes jeg måtte afsted saasant som verden stod, og hvor lykkeligt et menneske var jeg ikke da du havde givet mig lov.

Kl. er 9 og jeg vil slutte for denne gang, med ønsket om at dette brev maa komme hjem, og finde eder alle der friske og raske og jeg haaber ogsaa at du skriver tilbage og fortæller alt hvorledes det er, ogsaa skal jeg ikke vente saa længe med at svare, men jeg var kommen paa den tanke at di snart havde glemt mig, da di saa sjelden skrev, og det er jo længe siden jeg forlod eder ogsaa, saa det ikke kunne være saa meget at undres over heller; men jeg har dageligen tænkt paa eder.

Når du skriver send dit fotografi, mors og Kristians ogsaa, jeg har endnu ikke modtaget brev fra mor, heller ikke fra Kristian,

bed ham skrive og fortælle hvor meget stiv han er i det engelske og jeg kan ogsaa læse lidt engelsk og forstaa det – kan Kristian forstaa det han har læst?

God nat, lev vel!

Inger Sørli

PS: (skrevet rundt alle kantene på brevet)

Hvor mange kuer, kalver, hester, sauer og høner har di nu og hvor meget melk?

Jeg hører Veslehans har begynt at lese, hvor morsomt skulde det ikke være at se ham nu – er han lige firkantede og bred? Hvorledes er Karl, er han flink til at læse? Jeg tænker Mathilde maa blive en flink jente da hun jo har gaaet paa amtskolen i vinter – ogsaa brevet hun skrev var udmærket pent. Har Kristian lært at skrive?

Fjorten dager senere, den 12. juli 1888 skriver C. Berger hjem til sin onkel. Han har også adresse i Minneapolis.

Onkelens navn kjenner jeg ikke. C. har vært lenger borte fra Norge enn forrige brevskriver, snart ni år forteller han. Det sniker seg derfor inn noen engelske ord når han skriver, spesielt når han forteller om hva han har opplevd i Amerika, eller America – som han skriver.

Minneapolis, Min. July 12. 1888

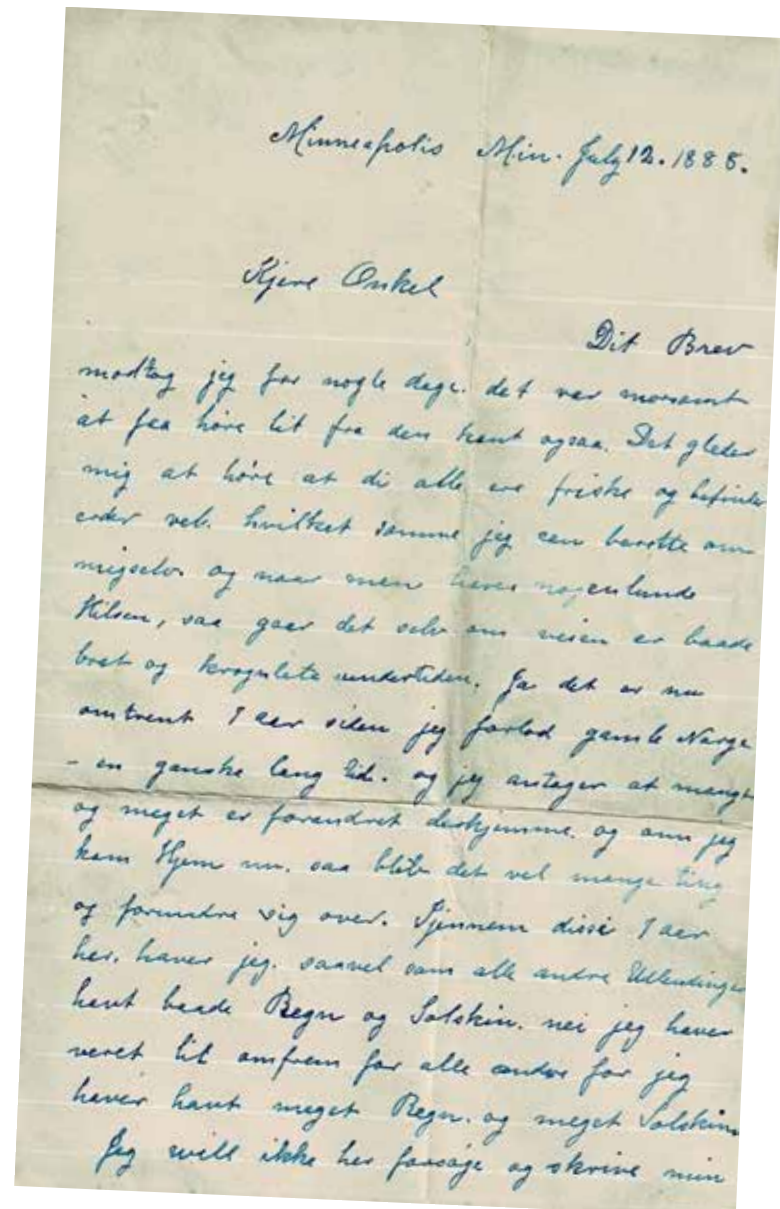
Kjære onkel!

Dit brev modtog jeg for nogle dage, det var morsomt at faa høre lit fra den kant ogsaa. Det gleder mig at høre at di alle ere friske og befinder eder vel, hvilket samme jeg can berette om mig selv og naar man haver nogelunde helsen, saa gaar det selv om veien er baade brat og kronglete undertiden. Ja det er nu omtrent 9 aar siden jeg forlod gamle Norge – en ganske lang tid, og jeg antager at mangt og meget er forandret derhjemme og om jeg kom hjem nu, saa blev det vel mange ting og forundre sig over. Gjennem disse 9 år her haver jeg, saavel som alle andre udlendinger, havt baade Regn og Solskin, nei jeg haver veret lit omfram for alle andre for jeg haver havt meget Regn og meget Solskin.

Jeg will ikke forsøge og skrive min livshistorie, men vil summere det altsammen op i en setning og sige: Jeg velsigner den dag for omtrent 8 aar tilbage da det blev ordnet udvei for mig til at komme ud fra det sulthul som heder Norge. Med hensyn til dette Lands (Amerikas) beskaffenhed hvad Skønhed og sundt climats angaard saa staa det langt tilbage fra Norge. En Normand som ikke have seet mere end 4 Norske Mille i firkant af Werden, han forstaa ikke, og vil aldrig lære at forstaa, hvilket Skjønt og sundt Land han er født og lever i. Og jeg haver aldrig forstaaet, før jeg kom hit, hvad Bjørnstjerne Bjørnson mener naar han synger: «Hvor herligt er mit fødeland, det Havomkranste gamle Norge».

Jeg haver været ude paa Minnesotas Praire, store sletter der bogstavelig talt er lig Havet, can ikke se andet en Himel og Jord. Flad som et stuegulv saa langt som øiet can naa til alle sider. Jeg haver veret inde i the store tømmerskove. Jeg haver veret i Indianernes Wigwam om natten. Jeg haver veret i the store byer i selskabslivet, men intet af dette her er at regne imod hvad man can høre og se tidlig en Mai morgen i en af de norske løvskove naar solen skiner klart og den deilige duft fra birketreet kommer en imøde, og naar smaafluglene istemmer sin morgensang, da can man sige hvor herligt er mit fødeland.

Jeg antager du skulde lige til og høre om lit mere handfaste ting end the ovenfornevnte, og jeg vil da tage fat paa

Farmerstanden. Det er saameget sagt og skrevet af agenter og andre om en Farmers stiling her, og det er en del Folk som ere saa tilbørlig til og bygge meget lyse farver i sine bilder. Jeg haver i the siste 6 aar arbeidet i et og samme verksted, men dette verksted staar stille 2 a 3 maaneder ver sommer, og denne fritid haver jeg som oftes benyttet til og «studere» Farmerlivet, for som du vet saa er jeg lit af en Farmer selv. Agenter forteller oss at vi can faa frit land og kjøbe land efter den bilige pris af 5 Dollar a acre, at vi can reise fra 30 til 40 Buelb. (tømmer) a Acre osv. En stor del af dette er sandhed, men de glemmer og fortelle hvad det koster og bringe det frem til det bliver ferdigt for Penge. For var det sandhed hvad Emigrantagenter i Norge forteller os, saa skulde ikke 40 af ver 100 af vores Farmere have Pantobligation i alt hvad dem eier, fra deres farme lige ned til redskaber og kreaturer, dette her er den nøgne sandhed.

Men du vil vel spørge hvad er dog aarsagen i dette,- for America er dog et af Skaberens rigt udstyret land hvad frembringelsesevner angaar. Dette er sant, men det er ogsaa sant at America er et humbugens land. Vi haver ogsaa gode Love, men Jernbanens companyer (alle jernbaner her eies af private mænd, Kapitalister, Monopolister og rene Spikulanter) har saaledes forenet sig at dem aldeles styrer Stadsmaskineriet og udstyr til det yderste til den almindelige Arbeidsman og Farmeren. Alle disse Kjeltringer forstaar med tusinde kneb at omgaa vaares gode Love, og i mange tilfælde ligefrem bryder dem. Nu at forklare alle deres maader at snu og vende tinger paa vil det tage en Filosofis Enfiriens og min pen er ikke voksen for et saadant arbeide, da min foretning i livet jo bestaar i og bruge til Hammer og Meisel, men alligevel vi smaafolk can dog se, høre og danne os meninger om ting og det beste af alt (en ting som ikke kjendes i Norge) at vi can offentlig dicutere, og naar Valgdagen kommer gaa frem og kaste vor stemme for dem vi vil.

Men, vil du vel sige, efter min fremstilling af forholdene saa er America et elendighedens Land. Men det er ikke saa aligevel. Under deres tyhrende omstendighed saa haver dem alle god kraftig og rigelig Føde (noget som vist ikke alle de Norske Bønder eller Byfolk can sige) og kleder. Jeg haver travlet (reist) meget i det Vestre Minnesota, men have aldrig fundet hjem hvor det ikke var nok Mad og Drikke, eller hørte aldrig nogen klage for saadant. Og alle disse folk haver veret enten Husmænd eller andre fatige stakler i Norge, som naar dem kommer bliver selvstendige, forstaar at skatte saadant. Og saa haver vi den Rige Farmer, ja vi ved at det er Pænge som give alle Jordrike goder, og jeg haver lidet at sige om dem. Dog dette vil jeg sige, at jeg haver større respekt for den rige end den Fatige naar den rige haver forskafet sig selv hvad han haver paa en ret maade, dermed mener jeg jeg haver ikke respekt for hans Penge, men jeg haver respekt for Manden selv,- hvorfor, jo det beviser at manden er paapaselig arbeidssom og ikke haver slaaet større spiger end han havde hovede for og haver passet sig for at komme i Kapitalistenes klør (en stor feil iblant en stor del af vores Skandinaviske Farmere her, for største delen af dem vil blive «stor Farmere» med engang).

En anden ting som jeg haver respekt for mine mere velkomne Landsmænd, er at de ere ualmindelig Ædruelige folk. Det er en bekjendt sag at BrændevinsDjevelen besider en ikke saaliden Magt i Werden nu fortiden, og jeg maa med bedrøvelse bekjende at nogle af mine Landsmænd herover gjør god tjeneste i hans arme. Og jeg hvet og tror at om Brændevinstrafiken blev udeluket fra Samfundet vi ville se en forandring i vores Samfunds liv som vi nu ikke can gjøre os nogen forestilling om,

og her i America gjøres der store anstrengelser for at en Politisk vei at utryde Brændevinsondet.

Saa du ser- for dem som er virksomme og skikkelige folk- saa har man bedere belønning for sit stræv her enn i Norge, ialfal haver det veret saa. Nu snart bliver det for overbefolket saa jeg hved ikke vad ende det vil tage, ialfald er saa tilfældet med de store byer og arbejdsløshed er saa stor her i vores by nu, saa jeg haver aldrig seet den større i Christiansia paa den tid jeg var der, og jeg beklager alle som kommer til os nu med to tomme hender og intet til og begynde med, ligeledes beklager jeg alle som i Norge haver en nogenlunde god stiling og forlader denne for her i America at finde noget bedre.

Inga haver sagt til mig mange gange siden hun hørte jeg skulle skrive: «naar du skriver til Far saa faar du ikke skrive formeget», Hun haver øiensynlig veret bange for at jeg skulde sladre,- men hendes frygt have veret aldeles ugrundet for ingen ting haver hændt hende som er verd at skrive om. Det gik med Inga akkurat som det haver gaaet med alle andre, som gaar ud fra et godt Hjem og ikke kjender noget til denne Verdens bekymringer, og haver aldrig staaet på egne ben, og kom hid til America med canhende lit vel store tanker om forholdene her, og kommer her og blev lit skuffet, kom ud iblant fremede og alting, skulde lære og ikke forstod et ord af sproget, saa var den naturligste ting af Verden at hun blev mismodig, og med mismodhet kom ogsaa Hjemve. Saa jeg blev ikke det mindste overrasket ved en dag at faa høre at Inge skulde reise Hjem. Jeg naturligvis bare fik en latter deraf, da jeg før havde hørt lignende, og hviste at Piben vilde faa en anden lyd bare hun blev kjent, og saa blev det ogsaa, for nu efterat Inga er blevet kjent og haver lært sit arbeide og lært at tale engelsk og begynt at faa nogle Dollere (for de blanke sølvdalerne er hun meget glad i) nu hører vi intet om hendes tilbagereise til Norge. Saa jeg antager den er udsat – for bestandig.

Min Kone siger at Inga bliver en flink Pige, men det er to ting som mangler hende og det er forlidet Mod og lit styrke. Forresten haver vi gjort vores mod hende og jeg tror Inga fortiden befunder sig meget Well!

Ja mit brev begynder og bliver langt og jeg vil slutte med min beste Hilsen til dig med Familie. Min Kone beder ogsaa at Hilsen. Hun siger hun kjender dere ikke men beder hilse aligevel.

C. Berger
2727 Riverside Ave.S.
Minneapolis, Minn.

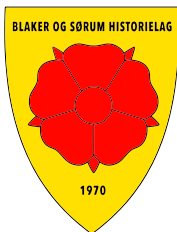
Også han skriver mange ps-er rundt om på alle ark, hvor det står følgende:

Enken efter Ole Aanerud lever her 2 kvartaler fra mig, hun er et meget flink Fruentimmer og greier sig meget got nu, siden hendes udyktige mand døde.

Anders Kvelie lever 200 milles sydvest herfra, der haver jeg ikke veret. Ham klarerer jeg ogsaa blant de «rige», men med den forskjel at han arvede begyndelsen til sin rigdom og haver saaledes ikke æren av at have forskafet den selv.

Theoline lever 130 Milles herfra, hun haver gaaet meget fremad siden hun blev gift igjen, og jeg klarerer hende blant de «rige Farmere». Ogsaa hendes Børneflokk gaar det fremad med. Nummer fire med den sidste mand saa dagens lys for noget dage siden.

Jeg skal hilse fra alle mine folk her.

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Foto: R. Fjørstad

Foto: Tom-Arne Ullersmo

Jakten på fortiden

Av Tom-Arne Ullersmo

Funnet som presenteres denne gang er av en gjenstand jeg fant på Vestre Fløgstad gård for et drøyt år siden. Fløgstad ligger i Frogner like ved grensa til Ullensaker.

Fylkesarkeologen er ikke helt ferdig med undersøkelsen av funnet ennå. Det er foreløpig klassifisert som et uavklart funn. Det skyldes bl.a. at man er usikker på om dette er en draktnål eller en gammel rissepenn, kalt stylus. Fylkesarkeologen heller til at gjenstanden er litt for tung til å være draktnål, selv om formen tilsier at det kan være det. Den

passer imidlertid godt i hånden, så muligheten for at det er en stylus kan ikke avskrives.

Funnet er tidfestet til middelalderen (12-1300-tallet), det er 7 cm langt, 10 gram tungt og materialet er bronse.

Jeg tar også med et bilde fra en liten samling funn som oppbevares i et glasskap i historielagets hus på Nordli. I senere nummer av Sørum-Speilet skal vi se litt nærmere på enkelte av disse funnene. Og så er det fullt mulig å komme til Nordli og ta den lille samlingen i beskuelse. Hver onsdag mellom kl. 09 – 16 er huset åpent for medlemmer og andre interesserte.